

Dato: 14. april 2026
Sagsnr.: 25/11580
Klagenr.: 1080166
Sagsbehandler: INP

AFGØRELSE FRA MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET

STADFÆSTELSE af dispensation i sag om etablering af solcellepark i Bornholms Regionskommune

Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse efter naturbeskyttelseslovens § 18, stk. 1, jf. § 65, stk. 2, jf. § 78, stk. 1.¹

Miljø- og Fødevareklagenævnet stadfæster Bornholms Regionskommunes afgørelse af 14. oktober 2025 om dispensation fra fortidsmindebeskyttelseslinjer til etablering af en solcellepark på matr.nr. 36a Østerlarsker, beliggende Risenholmsvej 8, 3760 Gudhjem.

Tilladelsen bortfalder, hvis den ikke er udnyttet senest 3 år efter Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse, jf. naturbeskyttelseslovens § 66, stk. 2.

Det indbetalte klagegebyr tilbagebetales ikke.

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse er endelig og kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed, jf. § 17, stk. 1, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet² og gebyrbekendtgørelsens § 2, stk. 6.³ Eventuel retssag til prøvelse af afgørelsen skal være anlagt inden 6 måneder, jf. naturbeskyttelseslovens § 88, stk. 1.

Afgørelsen er truffet af nævnet, jf. § 1 i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet, der i overensstemmelse med naturbeskyttelseslovens § 78, stk. 1,

¹ Lovbekendtgørelse nr. 927 af 28. juni 2024 om naturbeskyttelse.

² Lov nr. 1715 af 27. december 2016 om Miljø- og Fødevareklagenævnet, som ændret ved lov nr. 900 af 21. juni 2022 om ændring af museumsloven, lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet og forskellige andre love og som senest ændret ved lov nr. 640 af 11. juni 2024 om ændring af lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet mv.

³ Bekendtgørelse nr. 132 af 30. januar 2017 om gebyr for indbringelse af klager for Miljø- og Fødevareklagenævnet mv.

Miljø- og Fødevareklagenævnet

Toldboden 2
8800 Viborg
Nævnets e-mail:
mfkn@naevneneshus.dk

NÆVNESES HUS

Tlf.: 72 40 56 00
CVR-nr.: 37795526
www.naevneneshus.dk

har behandlet sagen i nævnets læge afdeling, jf. § 3, stk. 1, nr. 10, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

1. Klagen til Miljø- og Fødevareklagenævnet

Afgørelsen er den 9. november 2025 påklaget til Miljø- og Fødevareklagenævnet af Foreningen Bornholm.

Klager har navnlig anført, at

- projektet vil medføre væsentlige og varige tilstandsændringer, ligesom ind- og udsyn til fortidsminderne vil blive væsentligt forringet,
- den samfundsmæssige værdi ikke gør projektet til et særligt tilfælde, og Bornholms Regionskommune ikke har undersøgt alternative placeringer af solcelleparken,
- en dispensation til det ansøgte vil danne en uheldig præcedens for lignende projekter, og
- potentielle fortidsminder, som opdages i forbindelse med anlægsarbejdet, ikke er sikret tilstrækkeligt.

Klagepunkterne er nærmere uddybet i afsnit 2.4.

Planklagenævnet har den 13. november 2025 behandlet en klage over Bornholms Regionskommunes endelige vedtagelse af lokalplan nr. 131 og kommuneplantillæg nr. 11 med tilhørende miljørapport. Planerne muliggør etableringen af solcelleparken med tilhørende transformerstation og andre tekniske installationer. Planklagenævnet har ikke givet medhold i klagerne.⁴ Miljø- og Fødevareklagenævnet har ligeledes den 13. november 2025 stadfæstet Bornholms Regionskommunes afgørelse af 27. maj 2025 om § 25-tilladelse til etablering og drift af projektet.⁵

2. Sagens oplysninger

2.1 Ejendommen og området

Der er i sagen ansøgt om dispensation fra tre fortidsmindebeskyttelseslinjer på matr.nr. 36a Østerlarsker til opførelse af en solcellepark på 22 ha.

Den i sagen omhandlede matrikel på 40,8 ha ligger i landzone og er en del af en samlet fast ejendom med hovednotering som landbrugsejendom. Matriklen består hovedsageligt af dyrkede arealer. Langs det nordvestlige skel er der et mindre naturområde, som bl.a. omfatter to § 3-beskyttede vandhuller og en § 3 beskyttet eng, samt et lille skovområde. Tæt på matriklens sydøstlige skel ligger der ligeledes et § 3-beskyttet vandhul, som er omgivet af dyrket mark.

På matriklen ligger der to fredede gravrøser, som er beskyttede fortidsminder med fredningsnumrene 5135:11 og 5135:12.

⁴ Planklagenævnets afgørelse af 13. november 2025 (sagsnr. 25/06093, 25/06272, 25/07044 og 25/07045) findes her: <https://pkn.naevneneshus.dk/afgoerelse/68635b9d-86ac-4975-bdb3-849189217725>.

⁵ Sag 25/06094.

Det fremgår af Slots- og Kulturstyrelsens hjemmeside ”Fund og Fortidsminder”, at fortidsmindet med fredningsnr. 5135:11⁶ er en røse af uregelmæssigt omrids, bygget af ca. 30 svære sten, som ligger på lav fugtig grund i en lille lund på hældet ud mod en eng. Ved et tilsyn med fortidsmindet i 1985 er det noteret af Skov- og Naturstyrelsens 10. kontor, at der er tale om et tvivlsomt fortidsminde, samt at fredningen foreslås ophævet.

På hjemmesiden ”Fund og Fortidsminder” fremgår det om fortidsmindet med fredningsnr. 5135:12,⁷ at der er tale om en lav høj af sten og jord på 1,5 m x 15 m x 12 m. Det fremgår endvidere, at højen tidligere var afskåret i sydsiden af en markvej, og at foden af højen var afpløjet på de andre tre sider, samt at højen var bevokset med træer ved markvejen. Markvejen er efterfølgende nedlagt, og højen er nu omkranset af dyrkede arealer.

På nabomatriklen 35a Østerlarsker ligger endnu et fortidsminde med fredningsnr. 5135:13, som afkaster en beskyttelseslinje, der omfatter dele af den i sagen berørte ejendom. På hjemmesiden ”Fund og Fortidsminder” fremgår det om fortidsmindet,⁸ at der er tale om en gravrøse på omkring 0,5 m x 6 m x 6 m, som er bygget af svære stenblokke og er beliggende i en skov.

Beskyttelseslinjerne omkring de tre fortidsminder omfatter dele af den i sagen berørte ejendom, samt dele af projektområdet for den ansøgte solcellepark.

Det nordøstligste hjørne af ejendommen samt området nordøst herfor er omfattet af Naturklagenævnets afgørelse af 12. februar 1999 om fredning af oldtidsagre i Risen ved Østerlars.⁹ Fredningen berører ikke projektområdet for den ansøgte solcellepark.

Den nordøstligste del af ejendommen er omfattet af skovbyggelinjen, som afkastes af skov i ejendommens nordøstligste hjørne og på nabomatriklerne.

Nærmeste Natura 2000 område er nr. 186 Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne (habitatområde H162 og fuglebeskyttelsesområde F80), som er beliggende ca. 1,5 km syd for den ansøgte placering for solcelleparken.¹⁰

⁶ Link til beskrivelsen af fortidsmindet 5135.11 på Fund og Fortidsminder: <https://www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder/Lokalitet/1914/>.

⁷ Link til beskrivelsen af fortidsmindet 5135.12 på Fund og Fortidsminder: <https://www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder/Lokalitet/2022/>.

⁸ Link til beskrivelsen af fortidsmindet 5135.13 på Fund og Fortidsminder: <https://www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder/Lokalitet/1905/>.

⁹ Link til fredningen: <https://www2.blst.dk/nfr/07904.00.pdf>.

¹⁰ Link til handleplan for Natura 2000-område nr. 186: https://sgavmst.dk/media/3gedqwtq/186_almindingen_handleplan.pdf.

2.2 Planforhold

Den i sagen berørte ejendom er omfattet af lokalplan nr. 131, Solcellepark ved Kildevad,¹¹ som er udarbejdet med det formål at muliggøre etablering af en solcellepark med tilhørende transformerstation og andre tekniske installationer på ejendommen.

Lokalplanen opdeler området i to delområder, hvor der inden for delområde 1 må etableres solceller med tilhørende tekniske installationer, som f.eks. transformere og koblingsstationer, og hvor delområde 2, som består af det sammenhængende naturområde ved den i sagen omhandlede ejendoms nordvestlige skel, kun må anvendes som naturområde. Fortidsmindet 5135:12 ligger som det eneste inden for delområde 1, men beskyttelseslinjerne omkring alle tre fortidsminder berører dette delområde.

Den sydligste halvdel af ejendommen er i kommuneplan 2020 for Bornholms Regionskommune omfattet af en udpegning af følsomt grundvandsområde, ligesom hele ejendommen er omfattet af en udpegning af nærområder for vandindvinding og indvindingsområde uden for OSD (Områder med Særlige Drikkevandsinteresser).

2.3 Den påklagede afgørelse

Bornholms Regionskommune har den 14. oktober 2025 i medfør af naturbeskyttelseslovens § 18, stk. 1, jf. § 65, stk. 2, meddelt dispensation fra fortidsmindebeskyttelseslinjen på matr.nr. 36a Østerlarsker til etablering af en solcellepark.

Det fremgår af Bornholms Regionskommunes afgørelse, at der er indgivet ansøgning om dispensation fra fortidsmindebeskyttelseslinjen den 8. december 2022 til etablering af en solcellepark, samt at formålet hermed er at understøtte den grønne omstilling i kommunen ved opsætning af solceller, samt at opnå forbedret beskyttelse af grundvandet i området. Kommunen har bemærket, at det i kommunens energistrategi er et delmål, at der etableres planlægningsmæssig mulighed for 50 KW nye solcelleparker inden 2025, samt at nærværende projekt vil være grundlag for en solcellepark på op til 20 KW. Yderligere har kommunen anført, at området, hvor den i sagen omhandlede ejendom er beliggende, er et af de få steder i det klipperige område ved Østerlars, hvor det er muligt at indvinde drikkevand i større mængder, men at indholdet af nitrat i vandet fra dette område er så højt, at der er begrænsninger på anvendelsen af drikkevandet. Kommunen har vurderet, at etablering af en solcellepark nær kildepladserne, som afløsning for den nuværende landbrugsdrift, er et vigtigt tiltag, for at nedsætte nitratindholdet i drikkevandet, da området så ikke længere vil blive tilført næring (nitrat) og pesticider (sprøjtegifte).

Bornholms Regionskommune har i afgørelsen oplyst om det ansøgte projekt, at solcelleparken består af solpaneler, teknikbygninger, vejanlæg og servicearealer, en transformatorstation, forbindelseskabel til transforma-

¹¹ Lokalplanen findes her: https://dokument.plandata.dk/20_11234628_1748349626176.pdf.

torstation samt afskærmende beplantning. Det fremgår også af afgørelsen, at solpanelerne skal opstilles på parallelle rækker med samme indbyrdes afstand, samt at de skal monteres på stativer, der skal forankres via punkt-fundamenter eller nedrammede pæle. Solcellerne kan efter det i afgørelsen oplyste enten opstilles på faste stativer eller på stativer med trackersystemer, som bevæger sig efter solen. Det er endvidere anført i afgørelsen, at solcellernes overkant vil være maksimalt 3,2 m over terræn, teknikbygningerne skal være højst 3,5 m høje, power-transformeren skal være højst 5,5 m med 7 m høje master, samt at en eventuel lynafleder højst skal være 12 m og eventuelle læskure til dyrehold skal være højst 2,5 m høje. Derudover har kommunen anført, at arealet skal indhegnes med et trådhegn på 1,8-2 m højde, samt at der på hegnets yderside skal etableres randbeplantning bestående af seks rækker med planter, der opnår en højde på mindst 4 m.

Bornholms Regionskommune har anført i afgørelsen, at det landskab, hvor der er ansøgt om etablering af solcelleparken, er karakteriseret ved en mosaik af åbne landskabsrum, som er afgrænset af skovbevoksninger. Kommunen har desuden anført, at terrænet ikke er fladt, men at det heller ikke omfatter høje punkter eller markante dalstrøg, samt at det er jævnt nok til, at træer kan begrænse det visuelle indtryk af solcelleparken.

I afgørelsen har Bornholms Regionskommune henvist til oplysningerne om de tre fortidsminder, som fremgår af Slots- og Kulturstyrelsens hjemmeside "Fund og Fortidsminder". Kommunen har desuden oplyst, at ansøger, med ejendommens ejers accept, i efteråret 2022 har henvendt sig til Slots- og Kulturstyrelsen med henblik på at få fredningen af fortidsmindet nr. 5135:11 ophævet, men at dette forhold fortsat er uafklaret.

Bornholms Regionskommune har i afgørelsen oplyst, at solcellerne vil blive opført med en afstand på 40 m til fortidsminde nr. 5135:11, en afstand på 50 m til fortidsminde nr. 5135:12 og 43 m til fortidsminde nr. 5135:13. Kommunen har derudover anført, at selve driften af anlægget kun vil medføre begrænset aktivitet i området og inden for fortidsmindebeskyttelseslinjerne, samt at anlægget og alle tekniske dele skal fjernes, hvis solcelleparken ikke længere er i brug.

Bornholms Regionskommune har vurderet, at den ansøgte dispensation til etablering af solceller, hegn og beplantning inden for fortidsmindebeskyttelseslinjerne ikke vil udgøre en væsentlig negativ påvirkning af de forhold, som beskyttelseslinjerne har til formål at sikre. Kommunen har herved lagt vægt på, at fortidsminderne ikke er meget synlige i landskabet, samt at deres værdi som landskabselementer under de eksisterende forhold må anses for at være af mindre betydning, og kun i mindre grad vil blive forringet som følge af det ansøgte. Det er kommunens vurdering, at det ansøgte ikke vil forringe ind- og udsyn til fortidsminderne væsentligt i forhold til de eksisterende forhold. Hertil har kommunen anført, at det fremgår af lokalplan nr. 131, at den beplantning, som omslutter fortidsminde nr. 5135:11, skal bevares, hvorfor dette fortidsminde heller ikke i fremtiden

vil få visuel kontakt til omgivelserne. Om fortidsminde nr. 5135:13 har kommunen anført, at da det er beliggende i et skovområde på nabomatriklen, har fortidsmindet begrænset visuel kontakt med området. Videre har kommunen anført, at fortidsminde nr. 5135:12 er en lav, bevokset høj, som ligger på en åben mark, og derved er det synligt i landskabet, men at der alene er begrænset indsyn til fortidsmindet, da der er omkring 400 m til nærmeste mulighed for indsyn fra en offentlig vej, hvorfra alene beplantningen på fortidsmindet er synlig.

Bornholms Regionskommune har anført, at der under anlægsfasen vil være gravearbejde i forbindelse med nedgravning af kabler, etablering af veje og fundamenter til teknikbygninger samt nedramning af pæle til montagestativer. Kommunen har oplyst, at for at sikre eventuelle arkæologiske lag omkring fortidsminderne, skal der udføres en forundersøgelse af Bornholms Museum, ligesom museet vil være til stede ved gravearbejdet, således at arbejdet øjeblikkeligt kan indstilles i det omfang, det berører fortidsmindet, samt at fundet skal meldes til museet. Det er herved kommunens vurdering, at der så alene er en lille risiko for beskadigelse af arkæologiske effekter under anlægsarbejdet.

Bornholms Regionskommune har vurderet, at den ansøgte solcellepark ikke i sig selv eller i forbindelse med andre planer og projekter vil kunne påvirke et Natura 2000-område væsentligt. Kommunen har lagt vægt på, at det nærmeste Natura 2000-område, nr. 186 Almindingen, Ølene og Paradisbakkerne, ligger ca. 1,5 km fra den i sagen berørte ejendom. Det er endvidere kommunens vurdering, at da de arealer, som skal overgå til solcellepark, i dag er dyrket mark, vil projektet ikke medføre beskadigelse af yngle- og rasteområder for de dyrearter, der fremgår af habitatdirektivets bilag IV. Kommunen har endvidere henvist til den sammenfattende redegørelse i miljøvurderingen af Kildevad Solcellepark for nærmere beskrivelse heraf. Det fremgår bl.a. af denne redegørelse, at der i lokalplanen er indarbejdet bestemmelser til beskyttelse af et træ inden for planområdet, der anvendes som rasteområde for flagermus, samt at der ikke er konstateret andre bilag IV-arter inden for eller i nærheden af området.

Bornholms Regionskommune har anført, at der ved afgørelsen er lagt særlig vægt på den samfundsmæssige interesse i beskyttelse af grundvandet og fremme af udviklingen af vedvarende energi, som er formålet med det ansøgte projekt. Kommunen har afslutningsvis bemærket, at der er foretaget tre høringer i forbindelse med lokalplanlægningen og miljøvurderingen, hvor Slots- og Kulturstyrelsen er blevet hørt, men at styrelsen ikke i den forbindelse har fremsendt høringssvar.

2.4 Klagens indhold

Det er anført i klagen af 9. november 2025, at der i forbindelse med etableringen af solcelleparken vil blive foretaget væsentlige og varige tilstandsændringer i form af omfattende jordarbejder i dybden og anlægsarbejder i

højden, som vil påvirke fortidsmindernes landskabelige værdi og udgøre en risiko for arkæologiske lag med kulturhistoriske værdier.

Klager har desuden anført, at Bornholms Museum i et høringssvar af 22 maj 2023 har oplyst, at der inden for projektområdet er beskyttede fortidsminder, to bopladser og en uafklaret højsignatur, og klager mener, at projektområdet, hvor solcelleparken skal opføres, desuden skal ses i sammenhæng med det tilstødende fredede område, hvor der i 1999 blev vedtaget fredning af et yderligere areal, for at beskytte fortidsagrene.

Det er endvidere anført i klagen, at det er muligt at beskytte drikkevandet på andre, og for fortidsminderne, mere skånsomme måder, end ved opførelse af en solcellepark, da man f.eks. kan indgå aftale med lodsejer om ophør af brug af pesticider, nitratholdig gødning eller ophør af landbrugsdrift. Ifølge klager er sådanne aftaler allerede indgået, hvilket har medført, at grundvandets indhold af nitrat er faldende, og alle lovmæssige krav til drikkevandets maksimale indhold af pesticider og nitrat er overholdt. Klager anerkender, at der er behov for et skift fra fossil energi til fossilfrie energikilder, men klager er af den opfattelse, at en tilsvarende solcellepark kan opføres andre steder på Bornholm, hvor terrænet er fladere og der ikke er fortidsmindebeskyttelseslinjer. Klager mener derfor, at den samfundsmæssige nytteværdi af projektet ikke gør, at der er tale om et særligt tilfælde, hvor der i henhold til naturbeskyttelseslovens § 65, stk. 2 kan gives dispensation fra forbuddet mod tilstandsændringer i § 18, stk. 1.

Klager har desuden anført, at der ved at give dispensation til det ansøgte er en betydelig risiko for uønsket præcedens, også på landsplan, da lignende projekter i så fald også skal have en dispensation, selvom den samfundsmæssige nytteværdi er tvivlsom og ligger ud over lovens krav.

Klager har den 3. december 2025 indsendt uddybende bemærkninger til klagen. Det fremgår heraf, at grundvandsbeskyttelsen allerede er tilgodeset ved udlægning af boringsnære beskyttelsesområder (BNBO) omkring de berørte vandværksboringer, samt at nitratindholdet i boringerne ved Kildevad er faldet til et niveau på 20 mg/l ved de seneste målinger i 2025, hvilket fremgår af "Nyeste nitratdata fra Østerlars Vandværk og boringerne ved Kildevad". Klager har oplyst, at der i 2023 blev udtaget landbrugsjord i områderne omkring de to boringer ved Kildevad, hvilket har haft en effekt på nitratindholdet i drikkevandet, samt at dette tiltag fremadrettet kan have yderligere effekt. Der er i klagen henvist til høringssvar fra beboere i nærområdet, hvoraf det fremgår, at husdyrproduktionen på de to gårde, som ligger nærmest boringerne, er ophørt, hvilket har mindsket risikoen for punktforurening, samt at der i 1990 var et udslip, som via omfangsdrænet omkring staldbygningerne løb ud i engen ved drikkevandsboringerne. Dette er ifølge klager medvirkende til, at det er usikkert, om den ansøgte solcellepark vil have en effekt på nitratindholdet i drikkevandet fra boringerne, hvorfor solcelleparken i højere grad er "nice to have" end "need to have", for så vidt angår ønsket om forbedring af grundvandskvaliteten.

Derudover er det anført af klager, at Bornholms Regionskommunes strategiske målsætning om opførelse af solcelleparker kan opfyldes ved placeringer af solcelleparker på andre arealer, hvor der ikke er beskyttelseslinjer, men at kommunen ikke har undersøgt eller peget på alternative muligheder.

Klager har endvidere anført, at ind- og udsyn til fortidsminderne vil blive væsentligt forringet af det ansøgte projekt, samt at kommunens afgørelse mangler en redegørelse for, hvorfor en afstand til fortidsminderne til solcelleparken på henholdsvis 40 m, 43 m og 50 m er tilstrækkeligt til at beskytte fortidsminderne. Potentielle fortidsminder i projektområdet er desuden efter klagers opfattelse ikke tilstrækkeligt sikret, da der ikke er stillet vilkår om forundersøgelsen af hele projektområdet, samt da det er uklart, hvorvidt eventuelle nye fortidsminder også vil blive beskyttet af en fortidsmindebeskyttelseslinje.

Klager har bemærket, at Slots- og Kulturstyrelsens manglende høringsvar ikke kan tages som udtryk for, at styrelsen samtykker til dispensationen til det ansøgte, og klager har henvist til styrelsens grundprincipper for ændring af tilstanden inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen. Klager har derudover anført, at det sammenhængende kulturhistoriske landskab ved Kildevad bør inddrages ved vurderingen af, om der kan gives dispensation fra fortidsmindebeskyttelseslinjerne på ejendommen, samt at det er ukorrekt, når de i sagen omhandlede fortidsminder af Bornholms Regionskommune er beskrevet som nedslidte og mere eller mindre betydningsløse.

Klager har henvist til to afgørelser fra Natur- og Miljøklagenævnet¹², hvor nævnet i begge afgørelser har givet afslag på dispensation til solcelleanlæg inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen.

Den 16. december 2025 har klager indsendt supplerende kortbilag vedrørende de fredede arealer nordøst for den i sagen omhandlede ejendom, oversigt over fortidsminder i området og et høringsvar fra Bornholms Museum af 22. maj 2023. I høringsvaret fra museet er der bl.a. gjort opmærksomt på museumslovens regler for sikring af kulturarv i forbindelse med den fysiske planlægning og forberedelse af jordarbejder, samt oplyst om, at der inden for projektområdet, udover de beskyttede fortidsmindearealer, findes to bopladsområder samt en uafklaret højsignatur på Original 1 matrikel kort.

2.5 Bornholms Regionskommunes bemærkninger til klagen

Bornholms Regionskommune har den 1. december 2025 fremsendt bemærkninger til klagen. Det fremgår heraf, at ansøger har oplyst, at der inden for beskyttelseslinjerne ikke vil være anlæg med en højde over 3,5 m, samt at der ikke sker anlægsarbejde, som går dybere i jorden end 40 cm.

¹² Natur- og Miljøklagenævnets afgørelser af 13. oktober 2017 (NMK-503-00133) og 26. april 2017 (NMK-503-00106).

Kommunen har desuden bemærket, at de øvrige arkæologiske værdier i området, ud over de tre fortidsminder, som klager har henvist til, ikke er noget, som kommunen skal eller kan give dispensation fra, samt at det freddede område ikke er en del af projektområdet.

Bornholms Regionskommune har ydermere anført, at beskyttelse af drikkevand ved at udtage områder af landbrugsdrift også kan opnås ved skovrejsning, braklægning eller græsning, hvilket dog medfører et indtægtstab for lodsejeren, hvilket vandværket skal kompensere for. Kommunen har oplyst, at vandværket hidtil kun har været i stand til at udtage en mindre del af området, hvilket har haft en effekt på nitratindholdet, men at en yderligere forbedring forudsætter, at mere jord tages ud af drift. Det er derfor kommunens vurdering, at anlæg af en solcellepark er en realistisk måde at gennemføre en grundvandsforbedring, idet dette ikke medfører udgifter for vandværket og dermed for vandforbrugere i området.

Bornholms Regionskommune har i bemærkningerne medgivet, at solcellerparken kan opføres andre steder, men at der ikke for nuværende er ansøgt om større solcellerparker andre steder på Bornholm, samt at kommunen ikke selv er bygherre i forhold til opførelse af nye solcellerparker.

Det er Bornholms Regionskommunes vurdering, at den samfundsmæssige nytteværdi i forhold til grundvandsbeskyttelse og vedværende energi kan begrunde, at der er tale om et særligt tilfælde. Hertil kommer ifølge kommunen, at der på dette sted er foretaget den nødvendige planlægning for at solcellerparken kan realiseres, ligesom der er givet en § 25-tilladelse til anlægget, som er stadfæstet af Miljø- og Fødevareklagenævnet den 13. november 2025. Fordi der er tale om et særligt tilfælde, er det også kommunens vurdering, at dispensationen ikke kan medføre uheldig præcedens.

2.6 Andre bemærkninger til klagen

Ansøger er den 13. november 2025 kommet med bemærkninger til klagen. Det fremgår af ansøgers bemærkninger, at projektets gennemførelse ikke berører eller kræver dispensation fra gældende fredninger, som nævnt i klagen. Ansøger har desuden bemærket, at Bornholms Museum skal gennemføre en arkæologisk forundersøgelse før anlægsarbejdet påbegyndes, ligesom museet forventes at være til stede ved gravearbejdet, således at arbejdet øjeblikkeligt kan indstilles, hvis der findes effekter i den forbindelse. Derudover fremgår det af bemærkningerne, at ansøger henholder sig til kap. 8 i den udarbejdede miljøkonsekvensrapport og til Bornholms Regionskommunes redegørelse i dispensationsskrivelsen.

Ansøger har endvidere anført for så vidt angår det påkrævede jordarbejde, at stativerne til solcellerne skal opsættes på stålpæle banket i jorden til passende dybde afhængigt af jordbundsforholdene, samt at det visse steder kan blive nødvendigt med punktfundamenter, hvortil der forventeligt skal anvendes ca. 0,1 – 0,3 m³ beton pr. pæl i 40 cm dybde. Videre fremgår det af ansøgers bemærkninger, at forbindelseskabler heller ikke skal nedgraves

dybere end 40 cm, samt at alle anlæg inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen vil have en maksimal højde på 3,2 m over terræn.

Ansøger har desuden anført, at det er afgørende, at anlægget etableres, drives og demonteres uden væsentlig påvirkning af miljø og kulturarv, og det er ansøgers opfattelse, at man bl.a. ved samarbejdet med Bornholms Museum i tilstrækkeligt omfang kan sikre både fortidsmindernes værdi som landskabslementer og de arkæologiske lag i området. Endelig har ansøger oplyst, at anlægget i sin nuværende udstrækning opfylder mindstemålet for en rentabel etablering, hvorfor enhver yderligere reduktion af anlæggets kapacitet vil være kritisk.

2.7 Nye oplysninger under sagens behandling

2.7.1 Uddybende bemærkninger fra Bornholms Regionskommune

Bornholms Regionskommune er den 8. januar 2026 kommet med bemærkninger til klagers uddybende bemærkninger af 3. december 2025. Det fremgår heraf, at det er nødvendigt med yderligere beskyttelse af grundvandet i området, da det er kommunens forventning, at nitratinholdet på kildepladsen vil ligge stabilt omkring 20 mg/l, hvis landbrugsdriften fortsætter som hidtil, men hvis der bliver taget 20 ha ud af driften lige omkring borerne, vil det have en væsentlig effekt på nitratinholdet, som vil falde markant. Hertil har kommunen bemærket, at selvom 20 mg/l er under de officielle grænseværdier, så er det alligevel for højt, idet nyere forskning tyder på, at nitratinholdet skal under 6 mg/l, for at det ikke har sundhedsmæssige konsekvenser.

I forhold til det af klager anførte om, at Bornholms Regionskommune ikke har undersøgt alternative placeringer af solcelleparken, har kommunen henvist til den sammenfattende redegørelse i miljøvurderingsrapporten for Kildevad Solcellepark, hvoraf det fremgår, at:

”Plan- og projektområdet ved Kildevad er ikke det eneste område på Bornholm, hvor det vil være muligt at anlægge og drive en solcellepark. Bygherres anmodning om planlægning og ansøgning om miljøvurdering har drejet sig om et specifikt areal og Bornholms Regionskommune har derfor ikke haft anledning til, som led i opstart af sagen, at lave en større analyse af egnede placeringer af solceller. Hvis målsætningen i Bornholms Energistrategi 2040 skal indfris, er der stadig et behov for at arbejde med de projekter, som der bliver anmodet om, hvor der som oftest desværre er naboer, som ikke ønsker en solcellepark som nabo. Administrationen stiller gerne op til dialog og vejledning for borgergrupper, som ønsker en lokalforankret solcellepark på deres arealer. Konkret i forhold til placeringen i Kildevad finder Bornholms Regionskommune, at der er tale om et projekt, der både bidrager til grøn omstilling og til beskyttelse af grundvand.”

Bornholms Regionskommune har herefter bemærket, at en alternativ placering af solcelleparken, hvor der ikke er fortidsminder, ikke vil kunne bidrage til beskyttelse af grundvandet ved Kildevad.

2.7.2 Høringsvar fra Slots- og Kulturstyrelsen

Slots- og Kulturstyrelsen har den 22. januar 2026 fremsendt en redegørelse vedrørende fortidsmindet med fredningsnr. 5135:11, som ansøger ifølge sagens oplysninger har anmodet styrelsen om at ophæve fredningen af. Styrelsen har oplyst, at fortidsmindet, som er en røse, er beskyttet efter museumslovens § 29 e, stk. 1, jf. bilag 1 til museumsloven, kapitel 1, nr. 1, samt at oplysningen herom er videregivet til ansøger den 6. juli 2023. Herefter har styrelsen i et notat redegjort for fortidsmindets historik samt bemærket, at styrelsen ikke var kommet med bemærkninger til Bornholms Regionskommunens høringer i den konkrete sag, da kulturarvsforhold var inddraget i de forhold, der skulle vurderes ved miljøkonsekvensvurderingen, samt at hensynet til fortidsminderne indgik i planmaterialet.

Det er desuden anført i Slots- og Kulturstyrelsens notat, at Bornholms Museum på styrelsens vegne har besøgt fortidsmindet den 7. december 2022, foranlediget af ansøgers anmodning om at aflyse det beskyttede fortidsminde. Museet havde ved besøget fundet fundssituationerne fra tidligere besigtigelser i 2009 og 2020, hvorved det efter styrelsens vurdering blev bekræftet, at der mest sandsynligt er tale om en rydningsrøse med tilknytning til de nærliggende historiske agersystemer, da der ikke kunne erkendes karakteristika efter begravelse som del af røsestrukturen.

Endvidere har Slots- og Kulturstyrelsen bemærket, at der i fortidsmindets nære omgivelser findes flere kendte spor efter sløjfede gravrøser, samt at der i bevoksningen umiddelbart nordøst for arealet findes marksystemer efter oldtidsagre, hvortil der findes flere tilhørende markrøser. Styrelsen har desuden anført, at der på selve projektarealet i perioden fra 1993 og frem er opsamlet og indleveret genstande og danefæ, og at der samlet set er tegn på, at der i jernalder og vikingetid var høj aktivitet på arealet og i de nærliggende områder. Det er derfor styrelsens vurdering, at der på arealerne er høj risiko for at støde på arkæologiske levn. Styrelsen har bemærket, at formålet med fortidsmindebeskyttelseslinjen er at sikre fortidsmindernes værdi som landskabelementer, herunder at sikre indsyn til og udsyn fra fortidsminderne, og at bestemmelsen samtidig skal sikre de arkæologiske lag i området omkring fortidsminderne. I forlængelse heraf har styrelsen bemærket, at der i forbindelse med rejsning af solcellerne skal foretages omfattende jordarbejder, der varigt påvirker og fjerner bevarede arkæologiske levn. Styrelsen har endelig henvist til en række konkrete eksempler, hvor solcelleparker er opført umiddelbart uden for beskyttelseslinjen omkring nærliggende fortidsminder.

3. Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger og afgørelse

Følgende medlemmer af Miljø- og Fødevareklagenævnet har deltaget i sagens behandling: Birgitte Egelund Olsen (formand), landsdommerne Annette Nørby og Anne Bendfeldt Westergaard, og de læge medlemmer Erling Bonnesen, Susanne Flydtkjær, Lene Hansen og Johnny Heinmann.

3.1 Miljø- og Fødevareklagenævnets prøvelse

Det fremgår af § 11, stk. 1, 1. pkt., i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet, at nævnet kan begrænse sin prøvelse af en afgørelse til de forhold, der er klaget over. Hvis en klage vedrører en afgørelse, som har betydning for etablering af vedvarende energianlæg i form af et vindmølle- eller solcelleprojekt, skal nævnet begrænse sin prøvelse til de forhold, der er klaget over, jf. § 11, stk. 1, 2. pkt. Det fremgår dog af forarbejderne til bestemmelsen,¹³ at nævnet har mulighed for og efter omstændighederne pligt til at inddrage andre forhold end det, der er klaget over, f.eks. spørgsmålet om overholdelse af gældende EU-ret eller grundlæggende forvaltningsretlige grundsætninger.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har i denne klagesag fundet anledning til at behandle følgende forhold:

- 1) Om der kan meddeles dispensation fra fortidsmindebeskyttelseslinjen til det ansøgte.
- 2) Om det ansøgte er i overensstemmelse med kravene i habitatbekendtgørelsen vedrørende Natura 2000-områder og bilag IV-arter.

3.2 Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger

3.2.1 Indledende bemærkninger

Det fremgår af § 11, stk. 1, 3. pkt., i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet, at nævnet ved prøvelse af en afgørelse, som har betydning for etablering af vedvarende energianlæg i form af et vindmølle- eller solcelleprojekt, skal lade førsteinstansens vurdering af hensynet til behovet for etablering af vedvarende energianlæg indgå med betydelig vægt. Ifølge lovforarbejderne til bestemmelsen forudsætter dette, at nævnet i sin prøvelse af skønnet skal udvise konkret tilbageholdenhed i forhold til de dele af afgørelsen, hvor førsteinstansen har en sådan særlig ekspertise, lokalkendskab eller et politisk mandat, hvor dette aspekt er relevant i henhold til retsgrundlaget.¹⁴

3.2.2 Ad 1) Om der kan meddeles dispensation fra fortidsmindebeskyttelseslinjen til det ansøgte.

Efter naturbeskyttelseslovens § 18, stk. 1, må der ikke foretages ændring i tilstanden af arealet inden for 100 meter fra fortidsminder (fortidsmindebeskyttelseslinjen), der er beskyttet efter bestemmelserne i museumsloven.¹⁵ Der må ikke etableres hegn, placeres campingvogne og lignende.

¹³ Jf. bemærkningerne til § 11 i forslag L44 til lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet (FT 2016-17) og bemærkningerne til § 1 i forslag L167 til lov om ændring af lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet, lov om Planklagenævnet, lov om fremme af vedvarende energi og forskellige andre love (FT2023-24).

¹⁴ Jf. bemærkningerne til § 1 i forslag L167 til lov om ændring af lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet, lov om Planklagenævnet, lov om fremme af vedvarende energi og forskellige andre love (FT2023-24).

¹⁵ Lovbekendtgørelse nr. 358 af 8. april 2014 af museumsloven med senere ændringer.

Formålet med fortidsmindebeskyttelseslinjen er at sikre fortidsmindernes værdi som landskabslementer. Både den generelle betydning af fortidsminderne i landskabsbilledet, indsyn til og udsyn fra fortidsminderne skal sikres med bestemmelsen. Samtidig skal bestemmelsen sikre de arkæologiske lag i området omkring fortidsminderne, idet der ofte er særlig mange kulturhistoriske levn i områderne tæt ved de fredede fortidsminder.

Kommunen kan i særlige tilfælde meddele dispensation fra forbuddet mod tilstandsændringer, jf. naturbeskyttelseslovens § 65, stk. 2. I overensstemmelse med bestemmelsens ordlyd er praksis meget restriktiv.

I den enkelte sag skal der foretages en konkret vurdering af, om formålet med det ansøgte er så væsentligt, at den generelle beskyttelsesinteresse og hensynet til sikring af de arkæologiske lag bør vige. Der skal endvidere foretages en konkret vurdering af det ansøgte påvirkning af det beskyttede fortidsminde.¹⁶ Økonomiske og driftsmæssige hensyn kan normalt ikke begrunde en dispensation.¹⁷

Efter praksis har det også betydning, om en dispensation kan medføre præcedens i strid med formålet med forbuddet. I vurderingen af den enkelte sag indgår derfor overvejelser om, hvilken betydning en dispensation kan få for fremtidige sager. Hvis der meddeles dispensation, skal andre lignende sager som udgangspunkt behandles på samme måde. Efter praksis vejer den generelle beskyttelsesinteresse tungt, uanset at den enkelte sag kan have begrænset betydning. Økonomiske og driftsmæssige hensyn kan normalt ikke begrunde en dispensation.¹⁸

Det er desuden Miljø- og Fødevareklagenævnets praksis, at fortidsmindebeskyttelseslinjen administreres restriktivt, selvom fortidsmindet er tilgroet, og ind- og udsyn til og fra fortidsmindet derfor er hindret. Den omstændighed, at fortidsmindet fremstår tilgroet, eller at der er beplantning mellem fortidsmindet og det ansøgte, kan efter nævnets opfattelse ikke i sig selv begrunde en dispensation. Dette skyldes, at beplantning vil kunne ændre sig over tid eller vil kunne fjernes.¹⁹

Efter Miljø- og Fødevareklagenævnets praksis kan etablering af energiforsyningsanlæg i visse tilfælde behandles lempeligere end andre typer af anlæg af hensyn til den samfundsmæssige interesse i at fremme vedvarende energiformer. Selvom der er tale om et anerkendelsesværdigt formål, kan

¹⁶ Se bl.a. Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 17. marts 2021, sagsnr. 19/07030.

¹⁷ Se bl.a. Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 9. maj 2025, sagsnr. 24/10708.

¹⁸ Se bl.a. Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 23. januar 2025, sagsnr. 23/01987, og nævnets afgørelse af 17. marts 2021, sagsnr. 19/07030.

¹⁹ Se bl.a. Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 23. januar 2025, sagsnr. 23/01987, nævnets afgørelse af 9. maj 2025, sagsnr. 24/10708, og nævnets afgørelse af 20. december 2021, sagsnr. 21/07655.

dette formål dog ikke ubetinget tilsidesætte de landskabelige, kulturhistoriske mv. interesser, som skal varetages i et område.²⁰

Miljø- og Fødevarerklagenævnet finder, at der i sagen foreligger sådanne særlige omstændigheder, at der kan gives dispensation fra fortidsmindebeskyttelseslinjen til den ansøgte solcellepark. Nævnet har lagt vægt på, at der i sagen er tale om etablering af anlæg til produktion af vedvarende energi, som tjener samfundsmæssige formål. Det har endvidere indgået i nævnets vurdering med betydelig vægt, at Bornholms Regionskommune har vurderet, at der er behov for solcelleparken for at realisere regionskommunens strategiske mål om omstilling til grøn energi.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet finder desuden ikke grundlag for at tilsidesætte Bornholms Regionskommunes vurdering af solcelleparkens påvirkning af fortidsminderne som landskabselementer, herunder ind- og udsyn til og fra fortidsminderne. Nævnet har lagt vægt på, at regionskommunen har et særligt lokalkendskab, samt at fortidsminderne ud fra deres beskrivelse samt sagens oplysninger i øvrigt ikke er særligt synlige i landskabet, da de er beliggende i bevoksninger, som ifølge lokalplanen for området skal bevares, ligesom der er tale om fortidsminder af begrænset højde og med en mindre landskabelig betydning.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet har derudover lagt vægt på, at hensynet til de arkæologiske lag omkring fortidsminderne er varetaget bl.a. ved de forundersøgelser, som skal foretages af Bornholms Museum forud for opførelsen af solcelleparken, samt at museet har mulighed for at overvære gravearbejdet i anlægsfasen. Nævnet har hertil bemærket, at såfremt der i forbindelse med projektet gøres fund af hidtil uopdagede fortidsminder, vil det skulle vurderes, om disse er beskyttede i henhold til museumslovens § 29 e.²¹

Miljø- og Fødevarerklagenævnet har ydermere lagt vægt på, at solcelleparken skal opføres med en afstand på mellem 40 m og 50 m til fortidsminderne, samt at det på luftfotos fra 1954 og frem ses, at arealet, hvorpå solcellerne skal opføres, har været anvendt til konventionel landbrugsdrift. Det er indgået i nævnets vurdering, at arealerne omkring fortidsminderne i mere end 70 år har været konventionelt dyrket, og at beskyttelsen omkring fortidsminderne ved landbrugsmæssig dyrkning udgøres af en bræmme på helt ned til 2 m omkring fortidsminderne.²²

²⁰ Se bl.a. Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse af 1. december 2019 i sagsnr. 19/01605. Den pågældende afgørelse vedrører dispensation fra søbeskyttelseslinjen i naturbeskyttelseslovens § 16, stk. 1.

²¹ Lovbekendtgørelse nr. 1017 af 7. juli 2025 af museumsloven.

²² I henhold til museumslovens § 29 f må der ikke foretages jordbehandling, gødes eller plantes inden for en afstand af 2 m fra fortidsminder.

3.2.3 Ad 2) Om det ansøgte er i overensstemmelse med kravene i habitatbekendtgørelsen vedrørende Natura 2000-områder og bilag IV-arter

Dispensationsmuligheden i naturbeskyttelseslovens § 65, stk. 2, skal administreres under hensyntagen til internationale forpligtelser, herunder habitatdirektivet²³ og de danske gennemførelsesbestemmelser i habitatbekendtgørelsen.²⁴

Det følger af habitatbekendtgørelsens § 6, stk. 1, 1. pkt., jf. § 7, stk. 2, nr. 1, at der ikke kan gives dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 18, stk. 1, hvis det ansøgte projekt i sig selv eller i forbindelse med andre planer og projekter, kan påvirke et Natura 2000-område væsentligt. Vurderingen skal fremgå af afgørelsen, jf. bekendtgørelsens § 6, stk. 4.

Det følger endvidere af habitatbekendtgørelsens § 10, stk. 1, nr. 1, jf. § 7, stk. 2, nr. 1, at der ikke kan gives dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 18, stk. 1, hvis det ansøgte kan beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er optaget i habitatdirektivets bilag IV, litra a, eller ødelægge de plantearter, som er optaget i habitatdirektivets bilag IV, litra b, i alle livsstadier. Vurderingen i forhold til bilag IV-arter skal ligeledes fremgå af afgørelsen, jf. bekendtgørelsens § 10, stk. 2.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder ikke grundlag for at tilsidesætte Bornholms Regionskommunes vurdering af, at en realisering af det ansøgte projekt ikke vil påvirke Natura 2000-områder. Nævnet lægger vægt på karakteren af det ansøgte, for så vidt angår omfang og påvirkning af omgivelserne i forbindelse med driften, samt projektområdets afstand til nærmeste Natura 2000-område.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder videre ikke anledning til at tilsidesætte Bornholms Regionskommunes vurdering af, at en dispensation til det ansøgte projekt ikke vil medføre beskadigelse eller ødelæggelse af plantearter eller yngle- eller rasteområder for de arter, som fremgår af habitatdirektivets bilag IV. Nævnet har lagt vægt på, at der i lokalplan nr. 131 er fastsat bestemmelser til beskyttelse af det træ indenfor planområdet, der anvendes som rasteområde for arter af flagermus, der er fundet i nærområdet, samt at der ikke er konstateret andre bilag IV-arter inden for eller i nærhed af projektområdet.

Spørgsmålet om det ansøgte projekts påvirkning af flagermus er i øvrigt behandlet i forbindelse med Bornholms Regionskommunes § 25-tilladelse, som er stadfæstet af Miljø- og Fødevareklagenævnet ved afgørelse af 13. november 2025.²⁵

²³ Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter.

²⁴ Bekendtgørelse nr. 1098 af 21. august 2023 om udpegning og administration i internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.

²⁵ Miljø- og Fødevareklagenævnets [sagsnr. 25/06094](#).

3.3 Miljø- og Fødevareklagenævnets øvrige bemærkninger

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse vedrører alene dispensation fra fortidsmindebeskyttelseslinjen. Andre dispensationer eller tilladelser kan være nødvendige, herunder i forhold til skovbyggelinjen.

3.4 Gebyr

Som følge af afgørelsen tilbagebetales det indbetalte klagegebyr ikke, jf. gebyrbekendtgørelsens § 2.

3.5 Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse

Miljø- og Fødevareklagenævnet stadfæster Bornholms Regionskommunes afgørelse af 14. oktober 2025 om dispensation fra fortidsmindebeskyttelseslinjer til etablering af en solcellepark på matr.nr. 36a Østerlarsker, beliggende Risenholmsvej 8, 3760 Gudhjem.

Det indbetalte klagegebyr tilbagebetales ikke.

Denne afgørelse gøres tilgængelig for Bornholms Regionskommune (Center for miljø, plan og kultur – natur, sag nr. 23/2539) samt for klager via klageportalen. Afgørelsen sendes desuden til eventuelle andre parter i klagesagen.

Afgørelsen vil blive offentliggjort på <https://mfkn.naevneneshus.dk>. Personoplysninger vil blive anonymiseret.

Birgitte Egelund Olsen
Formand